

ЛЕЦІЯ-ТРЕНІНГ: МОВА ВОРОЖНЕЧІ —ПРАВОВІ, ЕТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ

ОРГАНІЗАТОР - ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СНУ ім. В. ДАЛЯ

Лектор — к.ю.н., проф. Татаренко Г.В.

Мета лекції:

- ☐ розкрити сутність і види мови ворожнечі
- ☐ пояснити, як міжнародне і національне право регулює це явище
- ☐ розвинути вміння розпізнавати мову ворожнечі та протидіяти їй в академічному і публічному просторі

I. Вступ. Актуальність теми

Що таке мова ворожнечі?

Мова ворожнечі (англ. hate speech) — це не просто прояв грубості чи нетолерантності. Це комунікативна практика, що підриває гідність людини, може спричиняти соціальну напругу, насильство, дискримінацію та руйнувати демократичний порядок.

В умовах війни проти України, коли інформаційний простір став ареною боротьби за свідомість і цінності, питання ідентифікації та запобігання мові ворожнечі набуває особливого значення. Сьогодні університети мають не лише навчати, а й виховувати відповідальну комунікацію, що ґрунтується на повазі до прав людини.

II. Поняття та ознаки мови ворожнечі

Визначення:

Мова ворожнечі — це будь-яке висловлювання, яке принижує, зневажає, дегуманізує особу або групу осіб на підставі раси, національності, етнічного походження, статі, сексуальної орієнтації, релігії, інвалідності, віку, політичних переконань тощо.

ЮРИДИЧНІ ДЖЕРЕЛА

Рекомендація № R(97)20 Комітету міністрів Ради Європи

Мовою ворожнечі слід вважати всі форми вираження, які поширюють, підбурюють, сприяють або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм чи інші форми ненависті, засновані на нетерпимості.

Стаття 161 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі.

Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965) зобов'язує держави забороняти публічне поширення ідей, що пропагують ненависть або перевагу однієї раси.

Сучасні дослідження та статистика:

Європейський парламент (2024): За останні 20 років відбулося значне зростання мови ворожнечі в Європі.

[Рамкове рішення ЄС 2008/913/JHA](#) криміналізує публічне підбурювання до насильства чи ненависті.

Інститут масової інформації (2024): В Україні зафіксовано 268 порушень свободи слова, з них 155 скоєно Росією під час повномасштабного вторгнення.

ОБСЄ (2023): Україна регулярно подає дані про злочини на ґрунті ненависті до [БДПЛ ОБСЄ](#).

У 2019 році опубліковано практичний посібник "Категоризація та розслідування злочинів на ґрунті ненависті в Україні".

Рада Європи (2022): Дослідження дискримінації та мови ворожнечі в Україні показало необхідність підвищення обізнаності серед працівників системи кримінального правосуддя.

Ознаки мови ворожнечі:

Приниження або стигматизація

навішування ярликів, знецінення, узагальнення.

Заклики до ворожнечі чи насильства

прямо або опосередковано.

Стереотипізація

навмисне створення негативного образу групи.

Дегуманізація

позбавлення групи ознак людяності («вони не люди», «їх треба знищити»).

Маніпуляція страхом або образою

посилення суспільної агресії через "образ ворога".

III. Види та форми мови ворожнечі

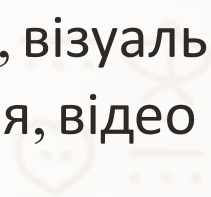
TYYPES OF HATE SPEECH

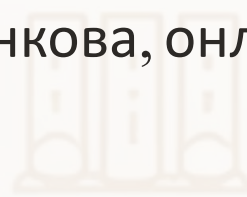
Direct
confrontation

Hidden
messages

Personal

Institutional

Media
manipulation

Media
manipulation

1

Пряма мова Мова ворожнечі буває різною за **видами** (прямі заклики до насильства, дискримінація, виправдання насильства, висміювання історії тощо) та **формами** (вербальна, письмова, візуальна, поведінкова, онлайн-поширення через інтернет-коментарі, зображення, відео тощо).

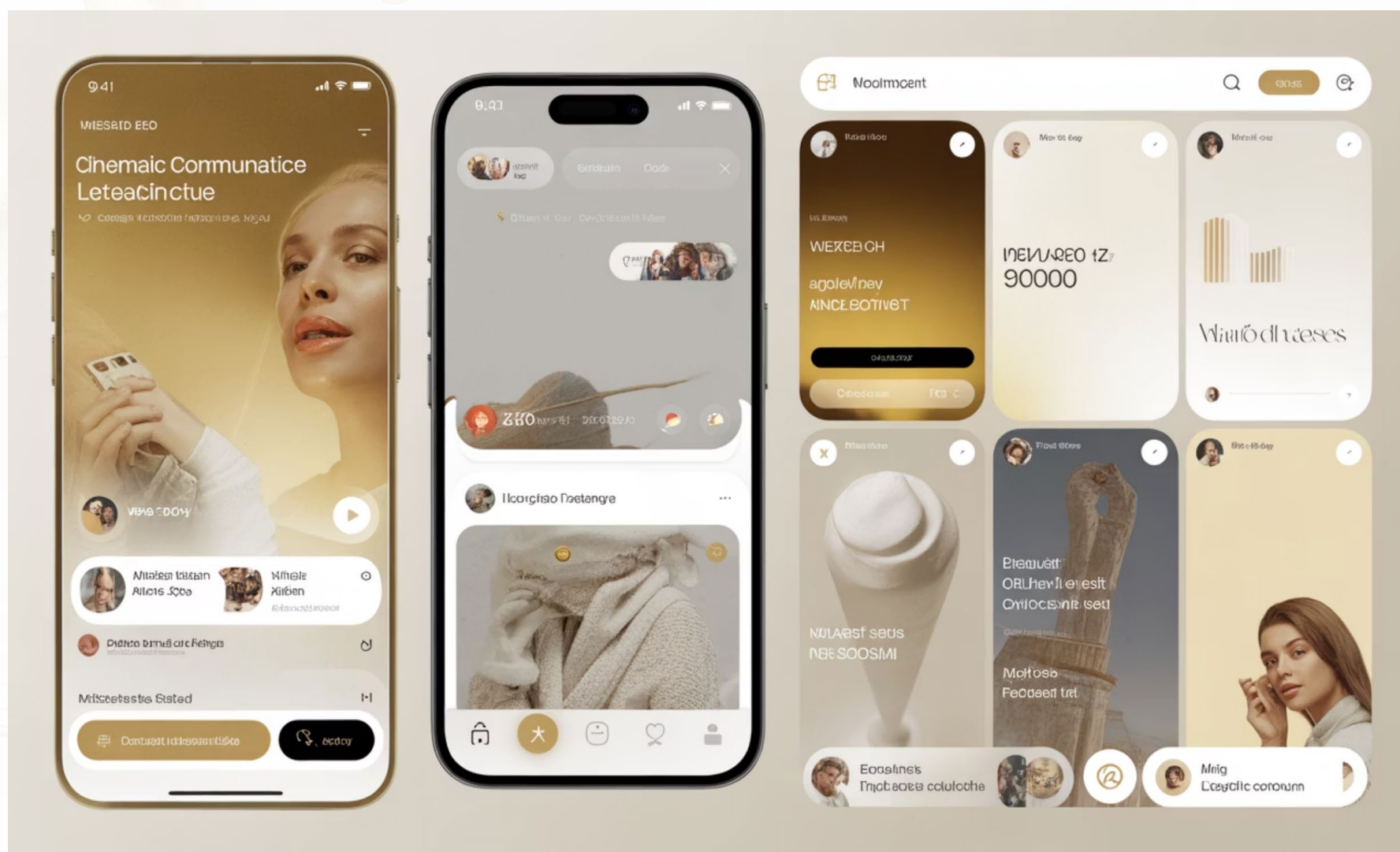
❏ відкриті образи, приниження, висміювання групи («всі ... дурні», «їх треба виселити»).

2

Непряма (прихована) мова ворожнечі:

📄 нятяки, меми, маніпуляції, "жарти", візуальні символи, алюзії.

📄 приклади: саркастичні коментарі про жінок, переселенців, військових, людей з інвалідністю.

3

Інституційна мова ворожнечі:

дискримінаційні заяви офіційних осіб, освітніх або державних інституцій.

приклад: приниження студентів з окупованих територій як "менш патріотичних".

4

Мова ворожнечі у медіа й соцмережах:

маніпуляції заголовками («Жінка-злочинець», «роми знову вкрали»),

коментарі, що підбурюють до насильства або нетерпимості.

Пропаганда. «Мова ворожнечі»

IV. Міжнародно-правові стандарти протидії

Рівень	Документ / Орган	Зміст та підхід
ООН	Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 20)	Забороняє пропаганду ненависті, що є підбурюванням до дискримінації або насильства.
Рада Європи	Європейська конвенція з прав людини (ст. 10 + практика ЄСПЛ)	Свобода слова не є абсолютною: вона не захищає заклики до насильства чи дискримінації.
ЄСПЛ	Erbakan v. Turkey (2006)	політик, що поширював антисемітські ідеї, не може прикриватися свободою слова.
ЄС	Рамкове рішення 2008/913/JHA	Криміналізує публічне підбурювання до насильства чи ненависті на ґрунті раси, кольору шкіри, релігії або етнічного походження.

18 червня у світі відзначають Міжнародний день протидії мові ворожнечі.

